

NOMENCLATURĂ STRADALĂ

PENTRU O ISTORIE A DENUMIRILOR STRĂZILOR DIN CETATEA BRAȘOV

VALER RUS

This article contains an update of the current situation of street names from Brașov citadel, Brașov County. Historical evolution of these names shows that every times had his own standards. Values system of each period impose different names, based on the importance accorded to the social political corectureess werw substituted by historical names (such as Michael Weiss or Apollonia Hirscher Street), cultural ones (George Barițiu or Mureșenilor Streets). Author exprimes his hopes that never again politic will influence in such manor as not so long time ago (see Romanian – Soviets Friendship Park, or Molotov and Maiakovski Streets case), the way that Romanian streets should be named.

Istoria denumirilor de străzi din Brașov a atras atenția mai multor cercetători de-a lungul timpului. Pornind de la celebrele *Adressenbuch* (cărți cu adrese, ghiduri) din secolul al XIX-lea a devenit evident spiritul de organizare care a permis încadrarea vieții cotidiene în parametrii ficși de către sași, urmași îndeaproape de maghiari și români, constrânși și ei să se încadreze în aceste norme.

Astfel a devenit relativ ușor pentru noi să analizăm procesul prin care a trecut alterarea nomenclaturii străzilor. Urmărind listele de contribuabili din evul mediu, continuând cu cărțile de adrese moderne și mai apoi cu hotărârile magistratului orașului (ulterior ale primăriei Brașov), istoricii de dinaintea noastră au reușit să identifice corect numelor străzilor și contextele istorice în care au avut loc modificările acestora¹. Calitatea care lipsește evaluărilor anterioare este însă delimitarea clară a circumstanțelor în care au avut loc aceste modificări, motivată fie de scurtimea spațiului afectat acestor studii², fie de data la care au fost ele realizate³.

¹ Christof Hannak, *Die alten Krönstädter Gassennamen*, în *Kronstadt. Eine siebenbürgische Stadtgeschichte*, coordonator: Harald Roth, Universitas, München, 1999, p. 268–276.

² *Ibidem*; Anca Maria Zamfir, *Un posibil model vienez pentru Brașovul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea*, în „Cumidava”, XXII–XXIV, 1998–2000, p. 321–361.

³ Erich Jekelius, *Kronstadts Gassen und Plätze*, în *Das Burzenland*, Dritter Band, Kronstadt, 1928, p. 20–46; Fritz Schuster, *Die alten deutschen Gassennamen Kronstadts*, în „Siebenbürgische Vierteljahrschrift”, 4, 1939, p. 323–348.

Arealul spațial căruia îi vom acorda atenția noastră este cel al cetății Brașov, conturată de zidurile de incintă care constituiau limita naturală (zidurile cetății sunt păstrate astăzi în proporție de 50%).

Încă din evul mediu, cetatea Brașov a fost împărțită în patru cvartale: *Quartale Portica*, *Quartale Corporis Christi*, *Quartale Catharinae* și *Quartale Petri*⁴, forma patruleteră a cetății aproape impunând această divizare (vezi anexa).

Listele de contribuabili din evul mediu au dezvăluit faptul că în urma dezvoltării naturale a cetății unele străzi au dispărut prin astupare: *Mistgasse* (strada gunoiului), *Nonnengasse* (strada călugărițelor) dintre *Johannisgasse* și *Michael Weiß*, *Kniegäßchen* (străduța genunchiului) dintre *Burggasse* și *Schwarzgasse* (zidită după ceț de-al doilea război mondial). Există străzi medievale despre care astăzi nu se mai știe nimic (*Der Werdt*, *Laengst den Wyden*, *Vier Zehntschaften*), ele rămânând cunoscute doar din listele de contribuabili⁵.

De asemenea, s-a constatat că nu a existat o legătură directă între denumirea străzii și locuitorii acesteia, pe Strada Spitalului locuind cizmari, pe Strada Neagră pielari, iar pe Strada Cetății frânghieri etc.

În general, denumirile de străzi sunt legate de particularități fizico-geografice: *Burggasse* (Strada Cetății), *Breiter Bach* (Pârâul lat). Epoca modernă inaugurează interferențele politicului în nomenclatura străzilor: *Kirchhof* (Curtea bisericii) devine *Honterushof* (Curtea Honterus), *Nonnengasse* (strada călugărițelor) devine *Michael Weiss Gasse* (strada *Michael Weiss*), transformări care pot fi considerate relativ naturale, urmărind cinstirea memoriei unor personalități marcante din viața urbei. Modificarea statutului administrației centrale (dispariția statului austro-ungar și încorporarea Transilvaniei în Regatul României) duce la transformarea denumirii străzii Porții în strada Regele Carol și, ulterior, în strada Republicii (după 1947), denumire rămasă până astăzi.

Anul 1887 consemnează comasarea unor străzi mai scurte în altele mai mari, dar și cu alt nume: *Zwirngasse* (străduța sforii) și *Nonnengasse* (strada călugărițelor) devin *Michael Weiss Gasse*, *Theatergasse* (strada Teatrului), fostă *Fischmarkt* (Târgul peștelui), și *Kotzenmarkt* (Târgul de țoale) devenind *Hirschgasse* (strada Hirscher).

După 1947 exemplele de tipul străzii Rudolf, care devine Bulevardul Stalin și, ulterior, Bulevardul Gheorghe Gheorghiu-Dej se înmulțesc până la a deveni regulă. Interferențele brutale ale sistemului comunist la toate nivelurile vieții cotidiene, inclusiv la denumirile de străzi, reprezintă un aspect al istoriei urbane care a mai fost analizat înaintea noastră⁶. Eseul lui Andrei Pippidi este însă explicit

⁴ Erich Jekelius, *op. cit.*, p. 21.

⁵ Christof Hannak, *op. cit.*

⁶ Oliver Velescu, *Ideologia „restructurării urbane”*, în HU, nr. 1–2, tom III, 1995, p.179–186; Virgiliu Teodorescu, Elisabeta Teodorescu, *Nomenclatura străzilor – expresie a gradului de cultură în evoluția unei localități*, în HU, tom. V, 1997, nr. 2, p. 245–255; Andrei Pippidi, *Pe marginea unui vechi ghid turistic*, în *Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice*, Polirom, Iași, 2000, p. 181–186.

un studiu de caz pe Brașov, autorul exprimându-și, într-un mod personal, temerile asupra îndreptățirii modificărilor (motivate ideologic sau nu) efectuate asupra simbolisticii, structurii și ambientului vechiului Brașov⁷.

Situația arhitectonică de astăzi a centrului istoric din burgul transilvănean consemnează existența a 30 de străzi cu denumirile aferente⁸. Dintre acestea doar șapte (!) păstrează denumirile „istorice” și chiar și dintre acestea patru sunt traduse din germană în limba română, celelalte trei fiind nume personale și deci intraductibile!

Se poate constata cu ușurință că în istoria schimbării nomenclaturii stradale brașovene au fost patru momente decisive: primul a fost după momentul Unirii din 1918, când, în anii 1918–1920, marea majoritate a străzilor brașovene primesc noi denumiri.

Un al doilea moment a fost cel din anii 1944/1945–1947, când frenezia ideologizării comunist–staliniste modifică esențial manifestarea formală a denumirilor de străzi. O etapă de tranziție este la mijlocul deceniului al șaptelea din secolul al XX-lea, când, odată cu schimbarea conducerii Partidului Comunist Român, apare o tentă de revenire la valorile naționale în detrimentul celor ale Commonwealth-ului socialist, Nicolae Ceaușescu impunând o linie națională în mesajul de partid. Cu această ocazie, denumirile sovietice stridente sunt înlocuite cu altele noi, locale-naționale.

Ultima modificare intervenită în nomenclatura străzilor brașovene este efectuată în anii 1990–1991, când, prin hotărâri ale Consiliului Local din cadrul Primăriei Brașov, sunt îndepărtate selectiv denumirile neconforme cu noua ideologie democratică. Din păcate, această „restaurație” nefiind una completă, parte dintre numele de străzi care nu erau de sorginte evident comunistă, dar nici nu aveau vreo conexiune directă cu trecutul Brașovului, sunt păstrate fără discernământul specialiștilor, care probabil nici măcar nu au fost consultați.

Se poate constata deci că transformările profunde suferite de societatea românească în timpul sistemului comunist nu au ocolit nici măcar acest sector al vieții publice care ar putea fi considerat unul mai degrabă neutru. Este evident însă că din momentul în care propaganda devine un factor cotidian, nimic nu putea scăpa vigilenței „ideologilor” dornici să amintească oricând și oricui că acolo sus există cineva care veghează. Acesta este motivul pentru care apar străzile Carol, Ferdinand, Hitler, Stalin, Gheorghe Gheorghiu-Dej etc. Doar moartea prematură i-a împiedicat pe un Ion Antonescu sau Nicolae Ceaușescu să își dea numele unor străzi din mediul urban românesc (cu toate că în cazul Antonescu se pare că s-a încercat ceva în acest sens⁹).

⁷ Andrei Pippidi, *op. cit.*

⁸ *Pagini Aurii Brașov*, ediția 2001; vezi și anexa.

⁹ Andrei Pippidi, *op. cit.*

Un prim pas util după 1989 în vederea recuperării–conservării bogăției patrimoniale transilvănene, după părerea noastră, ar fi fost tocmai revenirea la tradiția unor denumiri de străzi, păstrate în memoria colectivă uneori chiar și în plin sistem comunist. Acestea și-au dovedit viabilitatea chiar și împotriva limitărilor administrative, care au „implantat” forțat denumiri străine de tradiția și miturile urbane. Ceea ce constituie un factor agravant în acest caz este faptul că o parte dintre denumirile impropriei tradiției Brașovului au fost aplicate după 1989, așa zisele acte reparatorii devenind ele însele ultraje la adresa istoriei urbei transilvănene.

Nu în ultimul rând trebuie amintit aspectul semnalizării vizuale în trei limbi a denumirii de stradă, în Piața Honterus rămânând un ultim vestigiu al acestei manifestări normale într-un conglomerat multiethnic, cum a fost și mai este Brașovul. Renunțarea la plăcuțele multilingve este, din păcate, o nouă dovadă a sărăciei spirituale de care dau dovadă ediliile multor așezări transilvănene, hotărâți să ignore cu orice preț realitatea curentă a multiethnicității.

Poate printre prioritățile Comisiei de Istorie a Orașelor ar merita să fie inclusă și elaborarea unei întâmpinări–recomandări către administrația centrală de stat, prin care să se ceară revenirea la acele denumiri consacrate în istorie. Istoria a condamnat doar absența gesturilor reparatorii față de memoria colectivă, niciodată întârzierea lor.

ANEXĂ

Lista denumirilor străzilor din cetatea Brașov (2001)¹⁰

1. **Alecu Russo** – fostă Gabelgässchen (→1918), Mitropolit Dr. Filetti (1920–1947).
2. **Apollonia Hirscher** – fostele Theatergasse, Kotzenmarkt (→1920); Hirscher (1920–1945), Rosa Luxemburg (1945–1966), Ciucaș (1966–1991).
3. **Castelului** – fostă Burggasse (→1945), Pavlov (1945–1966).
4. **Cerbului** – fostă Neugasse (→1926), Tache Ionescu (1926–1945), Pavel Tcacenco (1945–1966).
5. **Diaconu Coresi** – fostă Kuhmarkt (→1926), Nicolae Titulescu (1926–1947).
6. **După Ziduri** – fostă Vasile Conta (1920–1945); Hinter der Graft.
7. **Eroilor** – fostă Rudolfsring (1887–1926), Regele Ferdinand (1918–1947), Stalin (1947–1964), Gheorghe Gheorghiu-Dej (1964–1990).

¹⁰ Echivalentele istorice au fost preluate după Christof Hannak, *op. cit.*; denumirile actuale sunt preluate după *Pagini Aurii* Brașov, ediția 2001.

8. **George Bariţiu** – fostă Rossmarkt (→1918), Târgul cailor (1918–1926).
9. **George Coşbuc** – fostă Turnschulgasse (→1937).
10. **George Enescu** – fostă Rosenanger (→1613), Trompeterturm am Rathaus (→1918), Prundul Rozelor (1918–1926).
11. **Grigoraş Dinicu** – fostă Gabelgässchen (→1918).
12. **Hans Benkner** – fostă Kirchgasse (→1926), Herfurthgasse (1926–1945), Lirei (1945–1991).
13. **Johann Gött** – fostă Fleischergasse (→1887), Măcelarilor (1887–1945), Ilia Ehrenburg (1945–1966), Cooperăţiei (1966–1991).
14. **Johannes Honterus** – fostă Honterushof (→1945), Curtea Bisericii Negre (1945–1991).
15. **Michael Weiss** – fostă Armatei Roşii (1945–1990), Armatei Române (1990–1991).
16. **Mihail Sadoveanu** – fostă Goldschmiedgasse (→1920), Ioan Calvin (1920–1945).
17. **Mureşenilor** – fostă Klostersgasse, Uliţa Vămii (→1926), Voevodul Mihai (1926–1947), 7 noiembrie (1947–1990).
18. **Nicolae Bălcescu** – fostă Schwarzgasse (→1920), Regina Maria (1920–1947).
19. **Parcul Central** – fostă Stadtpark (→1948), Parcul prieteniei româno-sovietice (1948–1962).
20. **Paul Richter** – fostă Breiter Bach (→1947), Lev Tolstoi (1947–1966), Argeşului (1966–1991).
21. **Peneş Curcanul** – fostă Schlossergasse (→1937).
22. **Piaţa Sfatului** – fostele Blumenzeile, Böttcherzeile, Flachzeile, Kornzeile, Obstzeile (→1918), 23 August (1945–1990).
23. **Poarta Schei** – fostă Heiligleichnamsgasse (→1887), Waisenhausgasse (1887–1926), Mureşenilor (1926–1948), Maxim Gorki (1948–1966).
24. **Politehnicii** – fostă Schustergasse (→1918), Vaida Voevod (1918–1937), Iustin Georgescu (1948–1956).
25. **Postăvarului** – fostă Spitalgasse (→1920), I. C. Brătianu (1920–1947), Molotov (1947–1966).
26. **Republicii** – fostă Purzengasse (→1918), Regele Carol (1918–1947).
27. **Sforii** – fostă Schnurgässchen (→1937).
28. **Sfântul Ioan** – fostă Maiakovski (1947–1990).
29. **Stephan Ludwig Roth** – fostă Schulgasse (→1926), Obert (1926–1945), Poet Neculuţa (1945–1991).
30. **Valentin Wagner** – fostă Bäcker-gasse (→1918), Smârdan (1920–1990).

